सार्थ
श्रीमद्‌भगवद्‌गीता

कृ. ना. आठल्ये

ॐ पब्लिकेशन्स्

प्रमुख वितरक

अजब डिस्ट्रिब्युटर्स

६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,

शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.

सार्थ श्रीमद्भगवद्गीता : Sarth Shrimadbhagwadgeeta
कृ. ना. आठल्ये

© **सुरक्षित**

प्रकाशक
ॐ पब्लिकेशन्स्
६७८, सृष्टी विष्टा, निदान हॉस्पिटल समोर,
शाहूपुरी २ री गल्ली, कोल्हापूर.
मोबा. : ९६८ ९९९५ ३००

अक्षरजुळणी
रावजी देसाई

मुखपृष्ठ
चित्रमित्र पब्लिसिटी, कोल्हापूर.

मुद्रक
ऋग्वेद प्रिंटर्स, पुणे.

आवृत्ती
फेब्रुवारी, २०१३

किंमत
रुपये १३०/-

अनुक्रमणिका

○ श्रीगीतामाहात्म्यम्	....	७
○ अथ श्रीमद्भगवद्गीताध्यानादि	....	११
○ अध्याय पहिला- अर्जुन-विषादयोग:	....	१७
○ अध्याय दुसरा- सांख्ययोग	....	२९
○ अध्याय तिसरा- कर्मयोग	....	४८
○ अध्याय चवथा- ज्ञानकर्मसंन्यास योग	....	५९
○ अध्याय पाचवा- संन्यास योग	....	७०
○ अध्याय सहावा- आत्मसंयमयोग	....	७८
○ अध्याय सातवा- ज्ञानविज्ञानयोग	....	९०
○ अध्याय आठवा- अक्षरब्रह्मयोग	....	९८
○ अध्याय नववा- राजविद्या राजगुह्ययोग	....	१०६
○ अध्याय दहावा- विभूतियोग	....	११५
○ अध्याय अकरावा- विश्वरूपदर्शन	....	१२५
○ अध्याय बारावा- भक्तियोग	....	१४१
○ अध्याय तेरावा- क्षेत्रक्षेत्रज्ञेविभागयोग	....	१४७
○ अध्याय चौदावा- गुणत्रयविभागयोग	....	१५६
○ अध्याय पंधरावा- पुरुषोत्तमयोग	....	१६३
○ अध्याय सोळावा- दैवासुरसंपद्विभाग	....	१६९
○ अध्याय सतरावा- श्रद्धात्रयविभागयोग	....	१७६
○ अध्याय अठरावा- मोक्षसंन्यासयोग	....	१८४
○ गीतामाहात्म्य	....	२०३
○ श्रीमद्भगवद्गीता- अनुष्ठान	....	२०५
○ मंत्र	....	२०५

✦✦

।। श्रीगीतामाहात्म्यम् ।।

श्री गणेशाय नमः ।। श्रीराधारमणाय नमः ।।

धरोवाच–

भगवन्परमेशान भक्तिरव्यभिचारिणी।
प्रारब्धं भुज्यमानस्य कथं भवति हे प्रभो ।। १ ।।

पृथ्वीदेवीने विचारले – भगवंता, परमेश्वरा ! नशिबाचे भोग भोगीत असलेल्या मनुष्यांना तुझी अनन्य भक्ती कशाने उत्पन्न होईल? १.

विष्णुरुवाच–

प्रारब्धं भुज्यमानो हि गीताभ्यासरतः सदा ।
स मुक्तः स सुखी लोके कर्मणा नोपलिप्यते।। २।।

श्रीविष्णु म्हणाले – नशिबाचे भोग भोगीत असताही जो सदोदित गीतेच्या अभ्यासात मग्न असतो तो संसारात असूनही मुक्त व सुखी होतो. कर्मानि तो लिप्त होत नाही. २.

महापापादिपापानि गीताध्यानं करोति चेत्।
क्वचित्स्पर्शं न कुर्वंति नलिनीदलमंबुवत् ।। ३।।

कमलपत्रास पाण्याचा लेप लागत नाही, तसेच गीतेत सांगितलेल्या ज्ञानाचा अभ्यास करणाऱ्याला पंचमहापातकादि पापे स्पर्श करीत नाहीत. ३.

गीतायाः पुस्तकं यत्र यत्र पाठः प्रवर्तते।
तत्र सर्वाणि तीर्थानि प्रयागादीनि तत्र वै ।। ४।।

जिथे गीतेचे पुस्तक असते व गीतेचा पाठ चालतो, तिथे प्रयागराजादि सर्व तीर्थे वास करतात. ४.

सर्वे देवाश्च ऋषयो योगिनः पन्नगाश्च ये ।
गोपाला गोपिका वापि नारदोद्धवपार्षदैः
सहायो जायते शीघ्रं यत्र गीता प्रवर्तते ।। ५ ।।

जिकडे गीतेचा अभ्यास चालतो, तिकडे सर्व देव, ऋषी, योगी, सर्पराज, गोपाल, गोपी, नारद, उद्धव व इतर पार्षद गणासहवर्तमान भगवान उपस्थित राहून मदतनीस होतात. ५.

यत्र गीताविचारश्च पठनं पाठनं श्रुतम् ।
तत्राहं निश्चितं पृथ्वि निवसामि सदैव हि ।। ६ ।।

जिकडे गीतेचा विचार, गीतेचे अध्ययन, अध्यापन व श्रवण चालते, तेथे हे पृथ्वी! मी निश्चयाने निरंतर राहतो. ६.

गीताश्रयेऽहं तिष्ठामि गीता मे चोत्तमं गृहम् ।
गीताज्ञानमुपाश्रित्य त्रींल्लोकान्पालयाम्यहम् ।। ७ ।।

मी गीतेच्या आश्रयाने राहतो. गीता हेच माझे उत्तम घर आहे. गीतेच्या ज्ञानाचा आधार घेऊनच मी त्रैलोक्याचे पालन करतो. ७.

गीता मे परमा विद्या ब्रह्मरूपा न संशयः ।
अर्धमात्राक्षरा नित्या स्वानिर्वाच्यपदात्मिका ।। ८ ।।

गीता ही माझी सर्वात श्रेष्ठ ब्रह्मरूपिणी विद्या होय. ती अविनाशी अर्धमात्रारूपिणी असून, नित्य व अनिर्वाच्यपदात्मिका आहे. ८.

चिदानंदेन कृष्णेन प्रोक्ता स्वमुखतोऽर्जुनम् ।
वेदत्रयी परानंदा तत्त्वार्थज्ञानसंयुता ।। ९ ।।

शिवाय चिदानंदस्वरूप श्रीकृष्णाने ती अर्जुनाला स्वतः सांगितली आहे. ती ऋग्यजुःसामवेदरूपिणी, परमानंदस्वरूप व तत्त्वज्ञानार्थानें भरलेली आहे. ९.

योऽष्टादशजपे नित्यं नरो निश्चलमानसः ।
ज्ञानसिद्धिं स लभते ततो याति परं पदम् ।। १० ।।

जो मनुष्य शांत मनाने नियमित अठराही अध्याय म्हणतो, त्याला ज्ञानसिद्धीचा लाभ होऊन परमपद (श्रेष्ठ पद) प्राप्त होते. १०.

पाठेऽसमर्थः संपूर्णे ततोऽर्धं पाठमाचरेत् ।
तदा गोदानजं पुण्यं लभते नात्र संशयः ।। ११ ।।

दररोज जर संपूर्ण गीता म्हणणे अशक्य असेल तर अर्धी म्हणावी. त्यायोगे गोदानाचे पुण्य मिळेल यात संशय नाही. ११.

त्रिभागं पठमानस्तु गंगास्नानफलं लभेत् ।
षडंशं जपमानस्तु सोमयागफलं लभेत् ।। १२ ।।

अर्धी न म्हणता एक तृतीयांश म्हणजे सहा अध्याय रोज म्हटले असता गंगास्नानाचे फळ, आणि तीन अध्याय म्हटले असता सोमयागाचे फळ मिळेल.१२.

एकाध्यायं तु यो नित्यं पठते भक्तिसंयुतः ।
रुद्रलोकमवाप्नोति गणो भूत्वा वसेच्चिरम् ।। १३।।

भक्तिभावाने रोज एक अध्याय म्हणत राहिल्यास रुद्रलोकाची प्राप्ती होऊन तिथे तो रुद्राचा गण होत्साता वास करील. १३.

अध्यायं श्लोकपादं वा नित्यं यः पठते नरः ।
स याति नरतां यावन् मन्वन्तरं वसुंधरे ।। १४ ।।

एक अध्याय किंवा एक श्लोक, निदान श्लोकाचा एक चरण जरी नित्यनियमाने म्हणेल, तरी तो मन्वन्तरापर्यंत पृथ्वीवर मनुष्य होऊनच जन्मेल. १४.

गीतायाः श्लोकदशकं सप्त पंच चतुष्टयम् ।
द्वौ त्रीनेकं तदर्धं वा श्लोकानां यः पठेन्नरः ।। १५ ।।

गीतेच्या श्लोकापैकी दहा, सात, पाच, चार, तीन, दोन, एक अथवा अर्धाही श्लोक जो नित्य म्हणेल, १५.

चंद्रलोकमवाप्नोति वर्षाणामयुतं ध्रुवम् ।
गीतापाठसमायुक्तो मृतो मानुषतां व्रजेत् ।। १६ ।।

तो दहा हजार वर्षेपर्यंत चंद्रलोकात वास करील. गीतेचा पाठ म्हणत वा ऐकत असताना जो मरण पावेल त्याला मनुष्यजन्म मिळेल. १६.

गीताभ्यासं पुनः कृत्वा लभते मुक्तिमुत्तमाम् ।
गीतेत्युच्चारसंयुक्तो म्रियमाणो गतिं लभेत् ।। १७ ।।

आणि परत तो मनुष्य गीतेचा अभ्यास करून उत्तम मुक्ती मिळवेल. मरताना फक्त 'गीता' असा उच्चार करेल तरी तो चांगली गती प्राप्त करेल. १७.

गीतार्थश्रवणासक्तो महापापयुतोऽपि वा।
वैकुंठं समवाप्नोति विष्णुना सह मोदते ।। १८।।

गीतार्थ श्रवण करण्यात मग्न असलेला मनुष्य महापापी असला तरी वैकुण्ठाला जाऊन विष्णूच्या बरोबर आनंदभोग भोगेल. १८.

गीतार्थं ध्यायते नित्यं कृत्वा कर्माणि भूरिशः ।
जीवन्मुक्तः स विज्ञेयो देहांते परमं पदम् ।। १९।।

अनेक कर्मे करीत असता जो गीतार्थाशी सतत संबंध ठेवील, तो जीवन्मुक्त होऊन मरणोत्तर श्रेष्ठ पद मिळवेल. १९.

गीतामाश्रित्य बहवो भूभुजो जनकादयः ।
निर्धूतकल्मषा लोके गीता याताः परं पदम् ।। २०।।

गीताज्ञानाचा उपयोग करूनच जनकासारखे पुष्कळ राजर्षी पापरहित होऊन श्रेष्ठ पदाला पोचले अशी ख्याती आहे. २०.

गीतायाः पठनं कृत्वा माहात्म्यं नैव यः पठेत् ।
वृथा पाठो भवेत्तस्य श्रम एव ह्युदाहृतः ।। २१।।

गीतेचे वाचन करून तिचे हे माहात्म्य जो वाचणार नाही, त्याचा तो गीतापाठ व्यर्थ, तो केवळ श्रमच होय, असे जाणकारांचे म्हणणे आहे. २१.

एतन्माहात्म्यसंयुक्तं गीताभ्यासं करोति यः ।
स तत्फलमवाप्नोति दुर्लभां गतिमाप्नुयात् ।। २२।।

ह्या माहात्म्यासहित जो गीतेचा अभ्यास करतो, त्यास पूर्वोक्त फळ प्राप्त होऊन उत्तम गती प्राप्त होते. २२.

सूत उवाच–

माहात्म्यमेतद्गीताया मया प्रोक्तं सनातनम् ।
गीतांते च पठेद्यस्तु यदुक्तं तत्फलं लभेत् ।। २३।।

सूत म्हणतात – जो मनुष्य गीतापाठानंतर मी सांगितलेले गीतेचे हे सनातन माहात्म्य पठन करेल त्याला वरील फळ मिळेल. २३.

।। इति श्रीवाराहपुराणे श्रीगीतामाहात्म्यं संपूर्णम् ।।

।। अथ श्रीमद्भवद्गीताध्यानादि ।।

।। श्री गणेशाय नमः ।। श्रीगोपालकृष्णाय नमः ।।

श्रीगणेशाय नमः ।। श्रीगोपालकृष्णाय नमः ।। ॐ अस्य श्रीमद्भगवद्गीतामालामंत्रस्य भगवान्वेदव्यास ऋषिः । अनुष्टुप् छंदः । श्रीकृष्णः परमात्मा देवता । अशोच्यानन्वशोचस्त्वं प्रज्ञावादांश्च भाषसे । इति बीजम् । सर्वधर्मान् परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज । इति शक्तिः । अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः । इति कीलकम् ।

ॐ (परमब्रह्म वाचक शब्द) मंत्राचा कर्ता भगवान वेदव्यास ऋषि होत. हा मंत्र अनुष्टुप छंद आहे. ह्या मंत्राची देवता भगवान श्रीकृष्ण आहे. ''शोक करण्यास अयोग्य अशा संबंधी लोकांसाठी तू शोक करतोस व बाता तर मोठ्या पंडितासारख्या मारतोस!'' हे बीजतत्त्व-सारांश होय. ''सर्व धर्म सोडून तू मला एकट्यालाच शरण ये. ही शक्ति आहे. मी तुला सर्व पापातून मुक्त करेन, शोक करू नकोस.'' हे कीलक (किल्ली-मेढ) होय.

न्यासाः

नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावकः।

इत्यंगुष्ठाभ्यां नमः ।।

''ह्या आत्म्याला शस्त्राने कापता येत नाही, अग्नि ह्याला जाळू शकत नाही.'' म्हणून प्रत्येक हाताचा अंगठा व त्याच्याजवळील बोट एकमेकांना स्पर्शून व दोन्ही हात जुळवून नमस्कार करावा.

न चैनं क्लेदयंत्यापो न शोषयति मारुत: ।

इति तर्जनीभ्यां नम: ।।

''पाणी ह्याला भिजवू शकत नाही व वायू ह्याला सुकवू शकत नाही.'' प्रत्येक हाताचा अंगठा व करंगळी एकमेकास स्पर्शून व दोन्ही हात जुळवून नमस्कार करावा.

अच्छेद्योऽयमदाह्योऽयमक्लेद्योऽशोष्य एव च ।

इति मध्यमाभ्यां नम: ।।

''ह्याला तोडता येत नाही, जाळता येत नाही व भिजवताही येत नाही. तसेच ह्याला सुकविताही येत नाही.'' प्रत्येक हाताचा अंगठा मधल्या बोटास स्पर्शून, हात जुळवून नमस्कार करावा.

नित्य: सर्वगत: स्थाणुरचलोऽयं सनातन: ।

इत्यनामिकाभ्यां नम: ।।

''आत्मा हा नित्य, सर्वांमध्ये राहणारा, स्थिर असून सनातनही आहे.'' प्रत्येक हाताचा अंगठा अनामिकेस (अंगठीचे बोट) स्पर्शून दोन्ही हात जुळवून नमस्कार करावा.

पश्य मे पार्थ रूपाणि शतऽशोथ सहस्रश: ।

इति कनिष्ठिकाभ्यां नम: ।।

''हे पार्था, ही माझी हजारो, शेकडो रूपे पाहून घे.'' प्रत्येक हाताचा अंगठा करंगळीस स्पर्शून व दोन्ही हात जुळवून नमस्कार करावा.

नानाविधानि दिव्यानि नानावर्णाकृतीनि च ।

इति करतलकरपृष्ठाभ्यां नम: ।।

''ही रूपे अनेक प्रकारची, दिव्य, मनोहर तसेच नाना रंगांची व आकारांची आहेत.'' दोन्ही हातांच्या तळव्यावर आलटून पालटून पृष्ठभाग घासावा.

अंगन्यासा:

नैनं छिन्दन्ति शस्त्राणि नैनं दहति पावक: ।

इति हृदयाय नम: ।।

हृदयाला नमस्कार असो. हृदयाच्या ठिकाणी स्पर्श करावा.

न चैनं क्लेदयन्त्यापो न शोषयति मारुत:।

इति शिरसे स्वाहा ।।

मस्तकाला स्पर्श करावा.

नित्य: सर्वगत: स्थाणुरचलोयं सनातन:।

इति कवचाय हुम्।।

हे कवच म्हणून बीजाक्षर 'हुम्'चा उच्चार करून डाव्या हाताने उजव्या हाताला व उजव्या हाताने डाव्या हाताला स्पर्श करावा.

पश्य मे पार्थ रूपाणि शतशोऽथ सहस्रश:।

इति नेत्रत्रयाय वौषट् ।।

अंगठा व अनामिका ह्यांनी डोळ्याला स्पर्श करावा.

नानाविधानि दिव्यानि नानावर्णाकृतीनिच।

इति अस्त्राय फट्।।

चुटकी वाजवून व हात मस्तकाच्या आजुबाजूला फिरवून डाव्या हातावर टाळी वाजवावी.

श्रीकृष्णप्रीत्यर्थे पाठे विनियोग: ।।

श्रीकृष्णाला प्रसन्न करण्यासाठी ह्याचा विनियोग करावा.

अथ ध्यानम्

ॐ पार्थाय प्रतिबोधितां भगवता नारायणेन स्वयं

व्यासेन ग्रथितां पुराणमुनिना मध्येमहाभारतम्।

अद्वैतामृतवर्षिणीं भगवतीं अष्टादशाध्यायिनीं

अंब त्वामनुसंदधामि भगवद्गीते भवद्वेषिणीम् ।। १ ।।

अर्थ :- हे माते भगवद्गीते! भगवान नारायणांनी स्वत: अर्जुनाला उपदेश केलेली, प्राचीन मुनी व्यास यांनी महाभारतात ग्रथित केलेली, अद्वैतरूपी अमृताचा वर्षाव करणारी, संसाराचा द्वेष आणि उच्छेद करणारी व जिचे अध्याय अठरा आहेत, अशी जी पूज्य गीता, तिचे मी चिंतन व स्मरण करतो. १.

नमोऽस्तु ते व्यास विशालबुद्धे

फुल्लारविंदायतपत्रनेत्र।